

A MAGYAR KIRÁLYI NEMES TESTÖRSÉG FEL- ÁLLITÁSA 1760-BAN.

ELSŐ KÖZLEMÉNY.

Mária Terézia királynő alkotásai között, melyekkel Magyarország boldogítását czélozta s melyekkel a magyar nemzet örök háláját és kegyeletes emlékezetét biztosította magának, alig volt egy is, mely általánosabb örömet, nagyobb tetszést aratott, mint a magyar királyi nemes testőrség felállítása. Régi óhaja valósult meg ezzel a nemzetnek s az országgyűlések állandó sérelmi pontjainak egyike tűnt le a parlamenti tárgyalások hosszú lajstromáról.

A jó érzésű magyar hazafiakat e követelésben egyébként a leghelyesebb okoskodás vezérelte. A nemes testőrséggel két czélt igyekeztek elérni. Egyik az, hogy a középnemesség ifjainak mód nyujtassék a nyugati előrehaladott műveltségből az őket megillető részt kivenni; a másik — általános szempontból amannál fontosabb — hogy az uralkodó ház és a nemzet közti kapocs a közelebbi érintkezés, kölcsönös megismerés által szorosabbá tétetvén: a magyarok befolyása mind a hadügyekre, mind a politikai kormányzásra növekedjék, hogy ez által a hazánk iránt ellenséges, legalább is elfogult idegen kormányférfiaknak és hadvezéreknak Magyarország felett való határtalan regnálása lassanként kiszoríttassék. Egy szóval országgyűléseinken a tisztelt Karok és Rendek a nemes testőrségben a finom míveltség, a kormányzás magasabb iskoláját látták s hogy létesüléséért buzogtak, fáradoztak, az utókortól csak méltánylást és elismerést érdemelnek.

Ezzel szemben azok, a kik a magyar nemes testőrségről

irtak, ez intézményben inkább veszedelmet, kárt láttak a nemzeti-ség ügyére. Hasonló felfogást táplál Ballagi Aladár is, a ki a test-
 őrség történelmével eddigelé legbehatóbban foglalkozott.¹⁾ A test-
 őrségben ő is a nagy királynő centralizáló, a nemzetiségi elemeket
 egybe olvasztó politikájának egyik jelenségét látja s alattomos,
 ügyesen palástolt merényletnek tartja a magyar nyelv és nemzeti-
 ség ellen.

Ez a felfogás voltaképp nem egyéb, mint a hasonló régi fel-
 fogásnak conventionalis utóhangja. A szatmári békével lethargiába
 merült nemzeti eszmének a fölébredése ez a hang, mely Mária
 Terézia uralkodásának utolsó éveiben, de különösen II. József
 császár önkényes uralma alatt türelmetlenül követelte ősi jogaiba
 való visszahelyezését. Nem lehet tagadni, hogy e követelés helyén
 való volt. Mária Teréziának több, Józsefnek csaknem minden
 intézkedése tényleg a magyar nemzet függetlensége, önállósága ellen
 irányult. Ezek közé azonban a testőrség felállítását legkevésbbé le-
 het sorolni. Az erkölcsök elfajulásában, az idegen módi és nyelv
 utáni kapkodásban s egyéb, a korabeli írók által kedvteléssel hányt-
 orgatott nemzetellenes bűnökben legkevésbbé része a testőrségi in-
 tézménynek van. Ezt talán felesleges bizonyítgatnunk. Az eredmény
 maga mutatja legjobban, hogy éppen az elnémetesedéstől féltett
 gárdisták lettek egy új, a réginél dicsőbb *nemzeti* irodalom aposto-
 lai. A testőrség nem németesített, nem forgatott ki senkit sem
 magyarságából s ha mégis találkozott ilyen, okát más egyébben
 fogjuk megtalálni, ha keressük. Azt ellenben nem tagadhatjuk, de
 örvendve elismerjük, hogy ha a testőrség a finom ízlés, a magasabb
 műveltség melegágya lőn, ám akkor is nem a német, hanem a
 francia műveltségé, mely egész Európát fogva tartotta s bizony-
 bizony ránk is ránk fért!

Sem Ballaginak, sem előzőinek nem állottak rendelkezésére
 azok az adatok, a melyeknek ismerete egészen más színben mu-
 tatja a testőrség intézményét s igen természetesen más véleményre
 is készíteti a bírálót.

Ez adatokat itt veszi a szives olvasó. Részletesen fogom

¹⁾ A m. kir. Testőrség Története, különös tekintettel irodalmi műkö-
 désére. Bpest, 1878.

ismertetni azokat, hogy az intézmény célja, szervezete s felállításának története a maga valójában váljék közönségessé. Mindazáltal nem fogok a tárgy vizsgálatába kelletlenül mélyebben belebocsátkozni, nem fogok kiterjeszkedni azon kérdés tisztázására: létezett-e már hazánkban az előtt is a királyi felség személyének őrzésére s az udvar fényének emelésére rendelt testület? nem akarom részletezni az országgyűlési tárgyalásokat, melyeken a nemzet úgy tüntette fel ebbeli kívánságát, mint a jogosság és méltanyosság kívánalmát: annyit mégis röviden ki kell nyilvánítanom, hogy magyar királyi testőrségünk abban az alakjában, a mint azt Mária Terézia szervezte, ő előtte nem létezett.

E testőrség felállítása tisztán Mária Terézia egyéniségben leli magyarázatát. A nagy királynő kiváló uralkodói tehetség volt, de soha sem szünt meg *nő* maradni. A nőies jellemvonások — jók, roszaik vegyesen — összpontosulnak benne. Rajongó hitves, példás anya, jó szívé és nagylelkű, de felettébb hiu monarcha, a ki méltóságát szemképráztaató külsőségekkel is igyekezett növelni. Nyilvános kihallgatásokon, ünnepélyeken, kormányzási cselekményekben mindig nagy és fényes udvar vette körül, melynek díszét az arciere és svájci testőrség emelte. Ez udvarból azonban a magyarok csaknem teljesen hiányoztak. Egy-két főhivatalnokon és magas rangú katonatiszton kívül a nemzet zöme — fő- és köznemesek egyaránt — távol tartotta magát a bécsi légkörtől.

A királynőt, a ki a lovagias magyar nemzetet a trónja megmentése körül kifejtett példátlan tevékenységéért csak szeretni és becsülni tanulta, bántotta ez a tüntető tartózkodás és passiv közönnyőség. A nemzet színe-javát közelebb igyekezett magához vonni s ekkép az egész nemzet ragaszkodását mindenkorra biztosítani. E terv kivitele a főnemességgel szemben nem járt oly nehézségekkel, mint a köznemességnél, a mely történelmi hagyományaiba temetkezve, gyanakvó szemmel tekintett Bécs felé, s ha kedvet érzett is magában a közeledéshez, hiányoztak hozzá a szükséges szellemi és anyagi eszközök.

Volt még egy másik számottevő akadály. Le kellett győzni a bécsi udvar ellenszenvét is. Ez az osztrákokból, csehekből s egyéb külföldi jövevényekből álló zárt társaság sohasem látta szívesen a magyar elemet az uralkodó környezetében; attól meg, hogy domi-

nanszá váljék, szinte borzadt. De hát a politikai viszonyok, az országos állapotok olyanok voltak, hogy a kérdés megoldása elől lehetetlen volt kitérni. A magyaroknak a háborúban tett nevezetes szolgálatai vizsonzolgálatot követeltek. Erre legtetszetősebbnek s — hogy úgy mondjam — legjutányosabbnak a nemes testőrség felállítása kínálkozott, mint a minek nemzet és uralkodó egyaránt hasznát veszi, a nélkül, hogy a királyi civillistát vagy az állami kincstárt legkevesébbé is megterhelné.

A porosz és egyesült hadak felett diadalmaskodó fegyverek egyszersmind a magyar testőrség ellenzői felett is diadalmaskodtak. A trónját megmentettnek s biztosítottnak érző királynő örömeiben többször kifejezést adott magyar udvari kancellárja előtt egy magyar nemes testőrség felállítása iránti óhajtságának. A kancellár, gróf Pálffy Miklós, az ismétlődő szóbeli kívánságot végre parancsnak tekintette s 1759 okt. 25-én terjedelmes memorandumot terjesztett úrnője elé, a testőrség létesítéséről.¹⁾

Ebben a kancellár a legmelegebben üdvözli az eszmét s abbeli reményének ad kifejezést, hogy a magyar nemzet is örömmel és határtalan vigasztalásúl fogja venni azon szerencsétlen helyzetében, hogy uralkodóját nem tisztelheti a maga országában, miként hajdan saját királyait tisztelhette. A kiválóan lovagias magyar nemzetet ez a királyi kegy bizonyára a legnagyobb mértékben el fogja ragadni s uralkodója iránti odaadóbb, bensőbb ragaszkodásra serkenteni. «Durch dieses Mittel — mondja a memorandum — die dasigen Landeskinden an ihren Souverain immer mehr und mehr attachiret gemacht werden, von dem Hofleben einen näheren Begriff bekommen durch Angewöhnung einer mehr gesitteten Lebensart von gewissen abtraglichen Vorurtheilen abgebracht, durch die Übung in denen adelichen exercitiis und Wissenschaften zur künftigen nützlichen Dienstleistung habil gemacht, und somit jener Endzweck: Hungarn in seiner innerlichen Wesenheit gleich anderen gut bestellten Staaten zu formiren erreichtet werde.»

Nagyon érdekes az a kép, melyet a kancellár a magyar társadalmi viszonyokról, a magyar ifjúság neveltségéről, életmódjáról rajzol. Közlöm e szavakat a maguk eredetiségében illusztrálásául

¹⁾ M. kir. Orsz. Ltár. Orig. refer. canc. 1760. évi 107. sz.

annak, hogy a kormányférfiakat e részben milyen felfogás vezette, illusztrálásául a czélnak, melyet a testőrséggel elérni véltek. Ajánlom e sorokat különösen azok figyelmébe, a kik holmi rejtett mel-
 lék intiúiókat láttak a testőrségben: «Hungarn behaltet noch immerfort das ehrfurchtsvolle Andenken jener beglückten Epoque, da selbes Ihre May. den Kaiser als locumtenentem regium in ihren Bezirk durch mehrere Jahr verehret, und lebet auch gegenwärtig-
 lich der allstets gesicherten Hoffnung, dasz allerhöchst gedacht Se. Kajs. Majestät als nunmehriger Coregent ermelten Königreich seinen gnadenreichen Schutz zu dessen dereinstigen vollkomme-
 nen Beglückseligung auch fortan angedeihen lassen werde, welches dann auch in mir das lebhafteste Zutrauen erwecket, dasz allerhöchst dieselbe der oberwehnten Idee einer hierorts errichtenden hungar. Garde noble allergnädigst beizustimmen keinen Anstand nehmen dürften. Die Unterrichtung der hung. Jugend in denen hiesigen Academien will zwar als auf die künftige Beglückseligung von Hungarn ebenfalls abzielend all schon viele gute Folgen versprechen; wann jedoch näher erwogen wird, dasz die in besagten Academien erziehende Jugend nach geendigten Studiis in ihren 18-ten, höchstens 20-ten Jahr nach Haus zurückkehret in sothanen Academien zwar die Wissenschaften, nicht aber die anderweit benöthigte Lebensart erlernt, weder daselbst die Gelegenheit hat die Kentnisz jener Grundsätzen zu erlangen, welche zu einer künftigen, richtigen Lebensart erfordert werden, sohin zu Hause das Wenige, so sie auch in denen Academien erlernt, aus Mangel der Gelegenheit sich ferner zu üben, gar bald vergisset als dann sich verheiratet und sich endlichen gänzlich negligirend weder dem Souverain, noch dem Staat, noch sich selbst nützlich ist; vielen aber es auch an denen Mitteln, welche um in denen hiesigen Academien erzogen zu werden, erfordert werden gebracht so dürfte die vorberührt schöpfende Hoffnung gar bald verschwinden wohl aber diese mit mehreren Verlässlichkeit anscheinen wann der oberwehnte Antrag der Aufrichtung einer hung. Garde noble zu Stand gebracht werden sollte.»

Bármint legyen is a dolog, néhány évi tapasztalat meg fogja mutatni, mennyit ér az intézmény, milyen gyümölcsöket fog teremni az ifjúságnak. Reményli a kancellár, hogy igen jó iskola

lesz az, melyben magasabb műveltséget, finomabb ízlést, helyesebb gondolkozásmódot fognak elsajátítani s azt családjuk, rokonai, környezetük körében is meg fogják honosítani, terjeszteni.

Ezután áttér az intézmény szervezetének taglalásához. Az ügyet négy szempontból veszi vizsgálat alá: 1) a személyzet és annak kiváltságai, 2) a ruházat és ellátás, 3) a szolgálat és fegyelem, 4) a költség s annak előteremtése szempontjából.

A személyzetet, tekintettel a teendő szolgálatra, 120 főben véli megállapítandónak. Rangjukat, fizetésüket a következő táblázatban tünteti föl:

Főj	Személyek	Rang	Fizetés	Lóporció
1	Kapitány	Tábornagy		
1	Alkapitány	Vezérőrnagy	3804	6
1	Főhadnagy	Ezredes	1824	4
1	Alhadnagy	Alezredes	1824	4
1	Hadsegéd	Őrnagy	858	3
4	Dandárnok	Kapitány; összesen	3432	12
4	Őrsvezető a gárdisták közül	Hadnagy		
97	Testőr (24 szolgálával)	Zászlótartó		
1	Káplán		144	1
1	Írnok		132	1
1	Sebész		144	1
1	Fogházőr		144	1
1	Kovács		180	1
1	Dobos		600	5
4	Trombitás			
120			13086	39.

E szerint a tisztek fizetése, a dandárnokig bezárólag, 11,742 frtot igényel, a lóporciók pedig, katonai árszabály szerint, azaz 3 frtjával számítva 1404 frtot, összesen tehát 14,490 frtot. Mint-hogy pedig a tisztek fizetésüket a katonai kincstárból húzzák, ennél fogva fedezetlenül csak 2748 frt marad. A természetbeni szolgálmányok: lakás, fűtés, világítás, ágybeli költségei szintén a kincstárt terhelik. Ezekre a költségvetés a következőket írja elő:

A testőr-laktanya hasznobére	---	---	3000	frt	
Az alkapitány lakpénze	---	---	800	«	
A többi tisztek lakpénze, a kik nem a gárdaházban laknak	---	---	3000	«	
Fűtés	---	---	300	«	
Világítás	---	---	1000	«	
Ágynemű	---	---	1000	«	
Bútorzat	---	---	600	«	
Ló, évenként 6, darabja 100 frtjával	---	---	600	«	
Egyéb szükséglet	---	---	1400	«	
			összesen	11700	frt.

Az illendő ellátáson kívül szükséges még bizonyos kiváltságokban is részesíteni a testőrséget, a melyek e pályára édesgessék az előkelő fő- és köznemeseket. Így pl. a kapitány — valamint az arciere gárda kapitánya — magas katonai, tábornagyi, rangban álljon, sőt az országgyűlésen azt is ki kellene eszközölni, hogy az ország zászlós urai közé soroztassék, mi által tekintélye kiválóan emelkednék. A többi tisztek is a testőrségben viselendő jellegüknél magasabb rangot élvezzenek. Továbbá katonai testületnek tekintessék a testőrség mind a polgárság, mind a hadsereg által s a katonákat megillető tisztességben, mint pl. üdvözlés stb. részesüljön; egyszersmind a magasabb rangba való előléptetés is helyeztessék kilátásba. Egyik kiváltság lehet az is, hogy az udvarba és ő felsége előszobájába szabadon beléphetnek.

A testőrök 3—4 évi szolgálatra lennének kötelezve. Ennek elteltével a saját akaratuk és ő felsége tetszése szerint továbbra is benn maradhatnak. Ha pedig ki akarnak lépni, a hadsereg tiszti karában vagy polgári hivatalokban nyernének alkalmazást.

A 18—20 éves kort elért fő- és köznemes ifjak felvétele a magyar udv. kancellár hatáskörébe tartoznék, a ki az illetőket megvizsgálja s a kapitánynyal egyetértőleg ajánlja ő felségének a fölvételre. A vallásbeli különbségre nem kellene tekinteni, mert a protestánsok közt is vannak kiváló családok, melyeket a fejedelmi kegyből kizárni nem volna eszélyes, „und endlichen — okoskodik félreismerhetetlen czélzattal — die hierorts sowohl bei Hof, als auch durch den mehreren Umgang mit Katholischen viel leichter und ehender sich zur wahren Glaubenslehr bekennen dürften, als wann sie unter ihren Glaubensgenossen immerhin verbleiben.»

Kormányzás tekintetében: a tisztán szolgálati ügyekben a főudvarmestertől függene a testőrség, egyebekben pedig a hadi tanácstól; ez utóbbi azonban köteles jelentősebb esetekben a m. udv. kancellár véleményét is kikérni.

Mivel pedig már most is két gárda: a harcsir (arciere) és a svájcei létezik, szükséges lesz az egymásközti viszony és rangkérdést szabályozni. Ezt a kancellár a királynő tetszésére bizza s csak annyit ajánl figyelmébe, hogy a díjtalanul s csupán tiszteletből, becsületből önként szolgáló fő- és köznemes ifjak különösebb tekintetre méltók.

A második szempontot, a ruházatot, illetőleg azt javasolja a kancellár, hogy két rendbeli egyenruha engedtessek meg: egy köznapi s egy díszöltözet. Mind a kettőt a maga költségén szerzi be a testőr. A tisztaságra, csinoságra ügyelni az előljárók különös gondja lesz.

A fizetést és ellátást illetőleg, hogy e miatt az állami kincstár újabban ne terheltessek, tisztékül olyanok volnának alkalmazandók, a kik, mint katonatisztek, fizetésüket a hadi pénztárból húzzák. Az is csökkenti a kiadásokat, hogy a nem a gárda-házban lakó tiszteknek nem jár természetbeni szolgálmány és hogy a lóporciók nem a rangnak megfelelőleg s nem természetben fognak kiszolgáltatni, hanem az alacsonyabb katonai árszabás szerint kárpótoltatnak. A gárdisták maguk nem kapnak fizetést, felszerelésükről, ellátásükről, valamit a minden négy ló mellé adandó szolgáról sajátjokból kell gondoskodniok. Lovaik számára a takarmányt az udvari szénaraktárból lehetne kiszolgáltatni, a melynek aztán a vármegyék megtérítenék.

Lakásul — addig is, míg a pénzügyi viszonyok egy laktanya építését megengedik — a theresianumi akademia közelében egy házat bérelne ki a kincstár, a melyben a gárdistákon kívül a dandárnokok és a hadsegéd s még legfeljebb két tiszt elférnének. A házban élelmező (traiteur) is lenne, a ki a benn lakó testőröket, az örvezetőkig bezárólag, mérsékelt árért nem gazdagon, de mégis bőven ellátná élelemmel. A tiszteknek szabadjára hagyatnék, hogy igénybe akarják-e venni ez élelmezést, vagy pedig másutt étkeznek. Az élelmező köteleztetnék, hogy az udvarnál, vagy Schönbrunnban szolgálatot tevő testőröknek szolgálatuk végezte után

külön főzön. Ha pedig az udvart a testőrök távolabbra követik, akkor az esedékes kosztpénzt készpénzben kapják ki s magukat abból élelmezik. Az élelmező bort és sört is mérhet a laktanyában, minthogy a testőröknek tilos nyilvános vendéglőbe járni.

Minden fölveendő ifjúnak a fölszerelésre s egyéb szükségletre évi 300 frtot kell magával hozni.

A harmadik szempont a szolgálatra s fegyelemre vonatkozik. A szolgálati szabályzat kidolgozása, a szolgálat módjának, idejének megállapítása, a személyzet kirendelése és beosztása stb. a kapitány feladata, fönmaradván természetesen ő felsége jóváhagyási joga; mindenesetre a többi gárdák szolgálati viszonyaival összhangban kell lenni, hogy félreértések, összeütközések ne legyenek.

Szükséges lesz fegyelmi szabályzatot is kidolgozni, melyben különösen arra kell ügyelni, hogy a testőrök az udvari szolgálato-
kat előírás szerint a legnagyobb pontossággal, lelkiismeretesen s az udvar méltóságának megfelelőleg végezzék, magukat a szolgálaton kívül is tisztességesen s nemes férfiakhoz illendően viseljék. Üres idejüket fegyvergyakorlással, tanulással töltsék akár odahaza, akár a közeli Therezianumban. Laktanyájukon tartsanak példás rendet, tisztaságot; feljebbvalóiknak föltétlenül engedelmességek s a keresztyéni ájtatoskodást szorgalmasan gyakorolják.

A memorandum utolsó pontja a költségről és annak mely alapból való fedezéséről szól.

Erre nézve a következőket javasolja a kancellár. 1) Régi hagyományos szokás szerint az udvari szolgák és gárdisták Bécs városától fejenként évi 60 frt csappénzt (Zapfengeld) szoktak kapni; ez 104 ember után számítva 6240 frtra rug. 2) A tervezet szerint 3—4 évi szolgálat után a gárdisták egy része a testületből kilép s a hadseregbe helyeztetik által. Ennélfogva minden gyalog és lovas ezrednél egy-egy zászlótartói helyet üresen kellene hagyni s készen tartani, a mi 12 gyalogezrednél — 19 frtjával számítva — 2736 frtot, ugyanannyi huszárezrednél — 25 frt 30 krjával számítva — 3672 frtot, összesen 6408 frtot tesz ki. Ehhez hozzáadva az 1) alatti 6240 frtot, a hiányt a kancellár számítása szerint a kincstárnak még csupán 1352 frttal kellene pótolni.

Gr. Pálffy Miklós kancellár imént ismertetett emlékiratát illetékes észrevételek megtétele végett a cs. kir. hadbiztosság (k. k. Kriegscommissariat) vette bírálat alá.¹⁾ A hadbiztosság dicséri a memorandum körültekintő alaposságát s a magyar nemes testőrség felállítását elvben elfogadja. Nem hallgat el azonban némely kifogásokat.

Így mindjárt a létszámnak 120 főben való megállapítását, a teljesítendő szolgálattal szemben, kevesli. A költségre való tekintetből mégis megnyugszik benne.

A személyzeti beosztást következőleg javasolja :

1 ezredes
1 őrnagy
1 hadsegéd
1 káplán
1 börtönőr

5.

Két kompániába osztandók :

2 kapitány
2 hadnagy
1 zászlótartó
4 dandárnok
2 számvevő őrök
2 sebész
1 dobos
4 trombitás
2 kovács

100 köztestőr

120.

Mivel pedig a harcsir és drabant gárdák élén tábornagy vagy táborszernagy áll, úgy a nemes testőrség ezredese tábornagy, őrnagya vezérőrnagy, hadsegéde tábornagyi hadsegéd (Generaladjutant) lehetne. A kapitány alezredesi, a hadnagy őrnagyi, a zászlótartó és dandárnok kapitányi s a testőrök zászlótartói rangot viselhetnének.

A testőrség kiváltságolása és egyenruházata ellen nincs

¹⁾ Orig. referad. canc. 1760. évi 107. sz.

semmi kifogása; a nem-katholikus vallásúak fölvételét szintén helyesli, sőt a fenforgó előítéletek eloszlatása s az eddig mellőzött alattvalóknak a királyi udvarhoz közelebb vonzása szempontjából igen üdvösnek tartja.

A fizetést ekképp szabályozza:

2 kapitány	1500 frtjával	---	---	---	3000 frt
2 hadnagy	1200 "	---	---	---	2400 "
1 zászlótartó		---	---	---	900 "
4 dandárnok	900 frtjával	---	---	---	3600 "
1 káplán		---	---	---	480 "
2 számvevő	240 frtjával	---	---	---	480 "
1 dobos		---	---	---	300 "
4 trombitás	240 frtjával	---	---	---	960 "
2 kovács	180 "	---	---	---	360 "
1 börtönőr		---	---	---	300 "
összesen					13260 frt.

A főtisztek a hadseregtől jöven által, fizetésüket továbbra is a katonai kincstárból húzzák, a nemes testőrök pedig sajátjukból tartják fenn magukat.

A lóporceziókat következőleg szabja meg:

őrnagy	---	---	---	---	6
hadsegéd	---	---	---	---	4
kapitány	---	---	---	---	4
hadnagy	---	---	---	---	4
zászlótartó	---	---	---	---	3
dandárnok	---	---	---	---	3
dobos	---	---	---	---	1
trombitás	---	---	---	---	1

A laktanyára nézve azt javasolja: szólíttassék fel Magyarország, hogy a gárda számára vásároljon vagy építtessen megfelelő épületet, ezzel is emelvén az intézmény tekintélyét.

A költség fedezésére kijelölt két módot nem tartja szerencsésnek. A csappenz igénybevétele sértené a főrangú és köznemes ifjak büszkeségét s kedvetlenséget szülne. Azt sem helyeselheti, hogy a kilépő testőrök részére a hadseregben némely helyek betöltetlenül tartassanak, mert az a közszolgálatot hátráltatja s az ezredekben elégedetlenséget támaszt. Inkább azt ajánlja, hogy a had-

sereghez átlépőnek bizonyos pénzösszeg adassék fölszerelés czímén.

*

A kancelláriai tervezet, miként láttuk, bizonyos esetekben a főudvarmesteri hivatal felsősége alá helyezi a testőrséget. Szükséges volt tehát annak a véleményét is meghallgatni. A főudvarmesternek, gr. Ulfeldnek, a memorandum ellen jelentősebb kifogásai lévén, a fenforgó ellentétek kiegyenlítése s a testőrségi intézmény minél gyorsabb megvalósítása végett gr. Pálffy kancellárból, dr. Koller m. udv. tanácsosból, Wolffscron udv. tanácsosból és Verlet titkárból álló szaktanácsot hívott össze, a melynek javaslata aztán 1760 febr. 20-án terjesztetett a felség elé.¹⁾

Az előterjesztés mindenek előtt a magyar nemes testőrség felállítását a magyar nemzetre s az udvar fényének és méltóságának emelésére szükségesnek és hasznosnak nyilatkoztatja ki s annak létszámát, a hadbiztosság beosztási tervezetének elfogadásával, 120 főben állapítja meg.

A testőrség parancsnokának rangja felől leginkább eltértek a nézetek. A főudvarmester szerint elegendő, ha a testőrkapitány altábornagyi, az alkapitány vagy főhadnagy pedig ezredesi rangot visel. Hivatkozik a harcslir és svájci gárdák kapitányaira, a kik alacsonyabb rangban voltak, mikor e méltóságukba léptek s csak idő folytán emelkedtek magasabbra. Igaz, hogy a még élő gr. Daun Henrik mint tábornag lett gárdakapitány, de a már meghalt gr. Cordua mint altábornagy lett azzá s csak évek múlva lépett elő magasabb rangba; gr. Colloredo Antal pedig most is tábornagy. A harcslir gárda főhadnagya, br. Petrasch²⁾ szintén csak ezredesi rangot visel.

Általában a főudvarmester a közszolgálat érdekében elmulasztathatlannak tartja a gárdák egymáshoz viszonyának szabályozását, hogy a rangbeli vetélkedés, szolgálati vizátság kellemetlenségei elkerültesse.

¹⁾ Orig. refer. canc. 1760. évi 107. sz.

²⁾ Petras emelkedéséről érdekes dolgokat írnak a Mária Teréziáról megjelent munkák.

Gr. Pálffy kancellár erre kijelenté, hogy egyáltalában nincs szándékában a magyar nemes testőrséget a többi udvari gárda fölé emelni s készséggel hozzájárul az egymáshozí viszony szabályozásához. Elfogadja a főudvarmesternek azt a megoldási módját, hogy menet közben a két régi gárda tartsa meg eddigi helyét, nevezetesen a harcsir gárda kapitánya a felség oldala mellett jobbról, a svájci balról, a magyar testőrség kapitánya pedig előtte, vagy ha a tér nem engedi, a harcsir gárda kapitányának jobbján lovagoljon.

A többi tisztek rangjának megállapítását a királynő tetszésére bízta a tanácskozmány, rendelkezésére bocsátván a kancellár javaslatát s a hadbiztosság módosítását. Javaslatba hozta azt is, hogy a magyar nemes testőrség katonai testületeknek tekintessék s mint ilyen a megillető katonai tisztességben részesüljön. Nevezetesen, ha a dandárnok vezetése alatt trombita szóval felvonulnak, a katonaság lefelé fordított fegyverrel, a szokásos tisztelgéssel és zeneszóval üdvözölje; mikor pedig egyenként mennek el valamely katonai őrség előtt, ez a fő tiszteket megillető fegyverbe hívással tisztelegjen.

Egyéb kiváltságokban is részesítheti ő felsége a testőröket. Megengedheti nekik az előszobájába való szabad bejárást, de csak díszruhában, szakaszonként s általában kis számban, hogy ott másoktól a helyet el ne fogják.

Szolgálati éveik eltöltével áthelyezhetők a rendes magyar ezredekbe, vagy polgári hivatalban alkalmazhatók. A dandárnokok a szolgálat és fegyelem érdekében mégis állandók maradhatnak, ezért legjobb volna őket a hadseregből kiválasztani.

A főudvarmester nagyobb felügyeletet kíván magának biztosítani a testőrség felett, mint a mennyit a kancellár javasol. Legalább is olyat, mint a másik két gárda felett. Így, ha a kapitány meghal, vagy helye bármi okból megüresedik, mindaddig míg az állás be nem töltetik, a főudvarmester viseli e tisztséget. Az újonnan kinevezett kapitány ő előtte teszi le az esküt s ő iktatja be hivatalába, mint az legutóbb a svájci gárda ezredesével, gr. Colloredo Antallal történt.

Büntető ügyekben jobb szeretné, ha nem a hadi tanács bíraskodnék, hanem az udvari marsall, a ki alá vannak a többi gárdisták s az összes udvari szolgák rendelve.

A fölvehető testőrök korát a 20, 21-ik évben állapította meg a tanácskozmány. Kivételesen olyan idősebb, de a harminczadik évet semmi esetre meg nem haladott nemes is fölvehető, a ki mint közlegény a sozredekekben szolgál.

A vallásbéli különbség nem képezhet akadályt, azonban azal a megszorítással, hogy a létszám $\frac{1}{3}$ részét a más, mint róm. kath. vallásúak meg nem haladhatják. De bármely vallásfelekezethez tartozzék is, kötelessége mindeniknek a saját felekezete isteni tiszteleteit szorgalmasan látogatni.

A laktanyát, ellátást, a szolgálati és fegyelmi szabályzatot illetőleg a főudvarmester mindenben hozzájárult a kancellár javaslatához, nem úgy azonban a költségvetéshez és annak fedezetéhez. A költségvetésről azt tartja, hogy jóval magasabb összeg lesz a kincstár által pótolandó, annyival inkább, mert a költség apasztására kijelölt két forrás felől a hadbiztossággal egy nézetten van. Ennek következtében a kancellár megígérte, hogy egy új, a legapróbb részletekre kiterjeszkedő költségvetést fog készíteni s elfogadhatóbb fedezetről gondoskodni.

*

Mária Teréziának — miként az előadó ívre jegyzett placetje mutatja — tetszett a tervezet; csupán annyit változtatott rajta, hogy a dandárnokoknak és zászlótartónak nem kapitányi, hanem főhadnagy (capitainlieutenant) rangot engedélyezett. További elhatározását külön rendeletben bocsátotta ki, ezt azonban az iratok közt nem sikerült feltalálnom; noha annyiban fontossággal bírhat, a mennyiben a testőrség végleges szervezete — miként látni fogjuk — lényegesen eltér a főudvarmester és tanácsos társainak javaslatától.

Ezt a változást valószínűleg a kancellár által megígért s benyújtott új költségvetés okozta. E költségvetésnél a legapróbb részletekre kiterjedvén a kancellár figyelme, okvetlenül rá kellett jönnie, hogy a testőrség felállítása és fentartása tetemesebb összeget igényel, mint a hogy azt előre sejtette. Az első költségelőirányzatban a személyi kiadások annyira alacsonyok voltak, hogy az intézmény méltóságával, fényével nem állottak arányban s okvetlenül oda vezettek volna, hogy a kiváló, de szegény nemesek

idegenkedtek volna tőle. Rá kellett jönnie, hogy a főtiszteknek, a kik a hadseregből lépnek által, a katonai kincstárból húzott fizetésen felül magasabb illetményeket kell biztosítani, hogy rangjukhoz méltóan élhessenek.

De reá kellett jönnie még egy fontosabb körülményre. Arra nevezetesen, hogy a javaslat azon pontja, miszerint a köztetőrök a sajátjukból tartoznak magukat fentartani, ha nem kivihetetlen, legalább is sok visszássággal s nehézséggel járó. Figyelembe véve a magyar nemesség szűkmarkúságát és a pénz szűk voltát, nyilván való, hogy sok tehetséges és rátermett ifjú előtt el lenne zárva a testőrségbe léphetés útja s pénzes, de haszontalan ifjak foglalnák el az érdemesek helyét. Azután meg az egyének vagyoni állapota igen ingadozó. Az előbb még gazdag család időközben elszegényedhetik s nem fogja megbírni a testőrséggel járó költségeket.

Be kellett látnia a kancellárnak, hogy ha a költség csökkentésére találkoznék is egy s más apró-cseprő alap, a mutatkozó hiány zöme mégis a kincstárra nehezednék. A pénzügyi viszonyok pedig nem engedik, hogy az intézmény állami költségen létesüljön. A már husz év óta húzódó hadakozás teljesen kimerítette a kincstárt.

Végre is nem maradt más megoldási mód, mint ismét a nemzet áldozatkészségéhez folyamodni s közadakozás útján olyan alapról gondoskodni, mely míg egy részt a kincstárt nem terheli, másrészt állandóságával biztosítja az intézmény állandóságát.

Az eszme tetszett a királynőnek s elfogadta.

1760 márcz. 1-én kelt a kancelláriai körrendelet, mely tudatta a vármegyékkel, hogy ő felsége elhatározta a magyar királyi nemes testőrség felállítását. Ezzel is az ország javát czélozza s a nemzet régi óhajtását kívánja betölteni. Az intézmény felállítására és állandósítására 80,000 frt alapot igényel. Ez összeget a háborúkban kimerült kincstár nem bírja meg. Ennélfogva a vármegyéknek kell gondoskodniok, hogy azt akár a porták utáni kirovással, akár vagyoni tehetségük s népességük arányában megszavazandó ajánlatokkal, vagy más alkalmas módon előteremtsék. Lelkes szavakban buzdítja a nemzetet az adakozásra s reményét fejezi ki, hogy valamint minden előkelő királyi udvarnak van fényes testőrsége, úgy Magyarország sem fog ebben hátra maradni.

Egyidejűleg ezzel a vármegyék főispánjai és administratorai külön bizalmas utasítást kaptak, hogy a vezetésükre bizott törvényhatóságoknál a célba vett terv létesítésére minden lehetőt elkövessenek.

Az intézmény szervezetét a következőkben ismerteti a kancelláriai rendelet:

1. A testőrség 120 főből áll s csak magyar fő- vagy köznemes ifjak vétetnek föl bele. Rendelgetése ő felsége személyének őrzése s az ezzel járó tiszt teljesítése.

2. A testőrség kapitánya és tisztjei csak magyarok lehetnek s magas katonai rangban állanak.

3. A fölveendő ifjakat a vármegyék ajánlják.

4. A testőrök kiváltságos jogokat élveznek.

5. Tiszti — legalább is alhadnagy-rangot viselnek.

6. Mindenféle katonai tisztességben, pl. az üdvözlés, részesülnek.

7. Szabad bejárásuk lesz az udvarba s ő felsége második előszobájába.

8. Ha bizonyos idő múlva az udvari szolgálat alól fölmentetnek, átléphetnek a hadseregbe és pedig magasabb ranggal; vagy ha a polgári foglalkozáshoz több kedvet éreznek, ott is rangjoknak megfelelő hivatalban fognak alkalmazást nyerni.

9. A kort illetőleg határozott szabály nem állittatik meg, csak annyi kívántatik, hogy a pályázó a huszadik évét betöltötte legyen s katonai szolgálatra alkalmas testalkattal bírjon. A szervezkedéskor első sorban a magyar lovas és gyalog ezredekéből szemeltetik ki néhány tiszt, a kik a többieket a katonai dolgokban kiképezzék.

10. Nem róm. kath. vallásúak is lehetnek testőrök. (Ezt a máj. 8-án kibocsátott rendelet akként korlátozta, hogy a más vallásúak az összes létszám egy harmad részénél többen nem lehetnek.)

11. Administrationalis tekintetben a főudvarmestertől függ a testőrség, bíraskodási ügyekben pedig a m. udv. kancellártól, illetőleg a hadi tanácstól.

12. Ő felségének jogában áll olyanokat is fölvenni, a kiket törvényhatóságok ugyan nem ajánlottak, de a kik, akár mint kato-

nák, akár mint polgárok a hazának különös szolgálatokat tettek s tehetnek.

13. A testőrök kétféle egyenruhát kapnak: ünneplőt és köznapit. A díszruha következő: veres nadrág, dolmány és mente, melyeket rókaprém, kettős ezüst gomb és sujtás ékitenek, rojtokkal és ezüst varratokkal; ezüst szegélyű zöld öv, sárga csizma és vörös magyaros főveg, fehér tollforgóval. A ruházatot panyókán vetett tigrisbőr s szintén a vállon átvetett széles katonai öv zöld selyemből ezüst szegélylyel, sárga csattal.¹⁾ A lovakat, melyek csakis fehérek lehetnek, ezüstös czafrangok díszítik moldvai módra, a lótakaró zöld, ezüstrojtokkal, díszesen kihímezve rá a császári sas, mellén a magyar czímerrel.

A rendes viselet áll vörös nadrágból, fehér dolmányból és mentéből fekete prémmel, egyszerű fehér gombok, ezüst és zöld selyemszálakból font kettős zsinórzattal; zöld öv, vörös süveg. A lótakaró zöld, rajta a császári sas mellén levő magyar czímer posztóból.

*

A kancellária értesítése országszerte közörmöt okozott. Leírhatatlan lelkesedés fogta el a hazafiak keblét a királynő kegyelmes elhatározása felett. Egyik-másik vármegye be sem várta a rendes közgyűlés idejét, sürgősen rendkívüli gyűlést hívott össze, az ajánlat megtételére.

Legserényebb volt Torna vármegye, mely márcz. 13-án már bejelentette a kancellárnak a közgyűlés határozatát. Szintén márczius hónap folyamán tették meg ajánlataikat Ung (14-én), Árva (14-én), Baranya (24-én), Nyitra (26-án) és Sáros (26-án) vármegyék. Legkésedelmesebbek voltak Veszprém és Bereg vármegyék, az utóbbi csak jún. 9-ki közgyűlésén határozott. Szintén június havában jelentették be ajánlataikat Pozsega, Szerém és Verőcze vármegyék, csakhogy ezek, valamint Horvátország később kapták a felhívást az adakozásra.

¹⁾ A csatra eredetileg annak a vármegyének a czímere veretett volna, a melynek ajánlatára az illető testőr fölvétetett. Ezt azonban mellőzni kellett, mert több vármegyének nem volt czímere.

A feliratok, melyeknek kíséretében a vármegyék közgyűlési határozataikat fölterjesztették, érdekés képét tükrözik vissza az ország közhangulatának, mely a testőrség felállításának hírére keletkezett. Hosszabb-rövidebb, érzelgősebb-szárazabb feliratok ezek, de egyikből se hiányzik a fejedelmi kegy felett érzett öröm kifejezése. Némelyik alig talál szót hálája tolmácsolására. Régi óhajuk valószínűségét látják a királynő ezen anyai gondoskodásában. Megmutatta vele a királynő, mennyire bizik hű magyar népében, mely trónját válságos időkben oly nagy lelkesedéssel, erőfeszítéssel támogatá. Somogy vármegye a legalkalmasabb eszközt látja benne, hogy a haza fiai a trón közelébe útat nyerjenek, ott annak védelmében részt vegyenek, ragaszkodásukat, törhetetlen hűségüket közelebről tanúsítsák; eddig az udvari élet és kör úgy is el volt zárva előlük. Komárom vármegye felirata nemcsak azért érdekes, mert benne a híres «*vitam et sanguinem*» előfordul, hanem azért is, mert megjelöli a testőrségnek a magasabb műveltség elsajátítására való alkalmatosságát.

És ez általános örvendezésben csak természetesnek látszhatik a sajnálkozás a felett, hogy a vármegyék e közérdekű célra nem fordíthatnak annyit, a mennyit szeretnének, a mennyi lelkesedésükkel arányban áll. Lehetséges, hogy egyik-másik vármegye nem tudott szabadulni a hagyományos «nem adózunk» elvtől s ezért nyitotta meg fősvénykedve tárczáját. Hiszen a pozsonyi híres országgyűlés «*vitam et sanguinem*» felkiáltása után is utánna tette egy csipős nyelv, hogy «*sed avenam non*»! A jelen esetben mindazáltal általánosságban nem vádolhatjuk megyéinket indolenciával. A dolog úgy áll, hogy nem adtak sokat, mert nem adhattak. A már második évtized óta tartó fegyverviselés szerfölött kimerítette az ország erejét. A folytonos pénz- és véráldozat a legjobb akarattal sem engedte meg a bőkezűséget. Az adózó népre már-már elviselhetetlen teher nehezedik. A legutóbbi adóösszeírás a porták számát fölemelte, holott a népesség nem szaporodott, de fogyott. Így pl. Moson vármegye adója az új portái összeírás következtében 20,000 frttal növekedett. A nagy adó mellett az egymást érő átkelő katonaságot nem győzik ellátni étellel, takarmánnyal, fuvarral. Roppant teher a vármegyéken a deperdita, vagyis a piaci és katonai szabályzati ár közti különbség, mit a vármegyéknek kellett

kiegyenlíteni. Ez pl. magában Pozsony vármegyében 96,447 frtra nőtt már.

E mellett éveken át tartó elemi csapások sújtották az országot. Több vármegye panaszkodik, hogy évek óta silány a termése. Zalában s a felvidéken a dögvész pusztítja a lábas jószágot; Pozsony, Szatmár vármegyéket az árvíz elöntötte, Csongrádnak több községe, köztük a népes Szentés városa, porrá égett. A nyugati határszéli vármegyék a szomszéd tartományokba való kiviteli kereskedelem pangásáról, országszerte pedig az élelmi czikkek megdrágulásáról panaszkodnak.

A horvát-szlavon tartományi gyűlés, a mely pedig feltűnő lelkesedéssel ajánlotta meg 4000 frtját, feliratában igen szomorú képét adja az ország zilált állapotának. Négy év óta oly nagy a terméketlenség, hogy a szegény nép éhen pusztul vagy holmicskáját elvesztegetve, jobb hazába vándorol; úgy hogy sok falu teljesen néptelenül áll. Az igavonó jószágot a dögvész pusztítja, a szárazság kibeszélhetetlen. A munkabíró férfiakat elvitték katonának. Maga az ország két teljes ezredet állított ki, azon felül kivonták az országból a végvidéki katonaságot, sőt a bandériumokat is; minek következtében a közbiztonság megbomlott, a rablók elszaporodtak s gazságaikat büntetlenül úzik annyira, hogy a szegénység még a földjét se meri mívelni tőlük. A pénz annyira szűkén van, hogy alig látni forgalomban. A tisztviselők egymás után köszönnek le hivatalukról, mert nem kaphatják fizetésüket stb.

Nem kis gondot okozott a vármegyéknek az is, hogy miféle alapból vegyék a pénzt? Kezeiésükben két pénztár állott: az adópénztár (cassa contributionalis) és a házi pénztár (cassa domestica). Az utóbbiba rendszerint csak éppen annyi folyt be, a mennyi a közigazgatási költségekre, a tisztviselők fizetésére elég volt. Horvátország példája mutatja, hogy még ez a pénztár is deficittel küzdött. Az adópénztárból az állami s honvédelmi szükségletek fedeztettek. Ezzel a vármegye nem rendelkezhetett; az 1715: 8. t. cz. értelmében az országgyűlés engedelmé nélkül másra nem is volt fordítható. Több vármegye, szorúltságában, mégis ehhez a kasszához nyúlt s utólagos felsőbb jóváhagyás reményében ebből vette kölcsön a megajánlott összeget.

Voltak ismét vármegyék, mint Árva, Baranya, Csanád, Tolna,

Ung, a melyek a megajánlás alapjáúl a porták számát vették, mint a rendes adóknál. Ezekre nézve a testőrségi alap kezelésével megbízott főbiztosság későbbben minden egyes porta után 16 frt 9 krt állapított meg.

A vármegyék tehát különböző úton s módon igyekeztek előteremteni a tehetségükhöz képest megajánlott pénzt. A nemesség magatartása azonban ebben is a régi szűkkeblű és önző volt. Szűz vállait a viláért se terhelte volna meg, jöllehet ezen tisztán nemesi intézmény költségeit olyanokra róni, a kik annak jótéteményeiből teljesen ki voltak zárva, nem mutat méltányosságra.

Azt azonban valamennyi vármegye határozottan kijelentette, hogy ajánlata ideiglenes természetű s csak addig érvényes, míg a legközelebbi országgyűlés állandó alapról nem gondoskodik s hogy ez nem szolgálhat jövőre praecedensül. Ezen kívül egyik-másik vármegye még bizonyos föltételekhez is kötötte ajánlatát. Így pl. Sopron vármegye csak azzal a kikötéssel szavazott meg 4000 frtot, ha az intézmény állandó marad; ha az ajánlat hatálya csak a jövő országgyűlésig terjed; ha a törvényekbe, királyi diplomákba, földesúri jogokba nem ütközik; ha csupán a kitűzött célra fordítatik s a testőrség megszűntével nem válik állandó fizetési kötelezettséggé; ha csak magyarok és csak nemesek vétetnek fel testőrökül.

A vármegyék ajánlatait — az összeg nagyságának sorrendjében — a következőkben közöljük:

Nyitra	6000	frt
Pozsony	5000	«
Bars	4000	«
Bihar	4000	«
Sopron	4000	«
Vas	4000	«
Heves	3000	«
Pest-Pilis-Solt	3000	«
Zala	3000	«
Jászkun kerületek	2500	«
Trencsén	2500	«
Moson	2400	«
Bács	2000	«
Gömör	2000	«
Hont	2000	«
Komárom	2000	«

Nógrád	---	---	---	---	2000	frt
Sáros	---	---	---	---	2000	«
Baranya	---	---	---	---	1780	« 32 ¹ / ₄ kr. (porta után)
Borsod	---	---	---	---	1500	«
Győr	---	---	---	---	1500	«
Somogy	---	---	---	---	1500	«
Szabolcs	---	---	---	---	1500	«
Szatmár	---	---	---	---	1500	«
Szepes	---	---	---	---	1500	« (1000 birod. tallér)
Veszprém	---	---	---	---	1500	«
Zemplén	---	---	---	---	1500	«
Esztergom	---	---	---	---	1200	«
Fehér	---	---	---	---	1200	«
Árva	---	---	---	---	1065	« 54 kr
Abauj	---	---	---	---	1000	«
Arad	---	---	---	---	1000	«
Mármaros	---	---	---	---	1000	«
Pozsega	---	---	---	---	1000	«
Zólyom	---	---	---	---	1000	«
Tolna	---	---	---	---	969	« (porta után)
Verőcze	---	---	---	---	820	« (porta után)
Szerém	---	---	---	---	770	« (porta után)
Bereg	---	---	---	---	750	« (500tallér30garasával)
Liptó	---	---	---	---	700	«
Békés	---	---	---	---	600	«
Csongrád	---	---	---	---	600	«
Túróc	---	---	---	---	500	«
Ung	---	---	---	---	452	« 12 kr (porta után)
Hajdu kerület	---	---	---	---	420	« (100 arany)
Csanád	---	---	---	---	310	« 53 ¹ / ₄ kr (porta után)
Ugocsa	---	---	---	---	200	«
Torna	---	---	---	---	150	«

Ehhez járul a horvát-szlavon országos rendek ajánlata 4000 frt.

Összesen tehát 87,888 frt 31¹/₂ kr.

A vármegyék és Horvátország ajánlatai tehát bőven fedezték az előirányzott 80,000 frtot. De valamint evés közben jön meg az étvágy, úgy a testőrség szervezése folyamán tünt ki, hogy a célba vett összeg még mindig nem elegendő.

Be kellett tehát vonni az adakozásba a szabad kir. városokat is. Ápr. 24-én bocsátotta ki hozzájuk a kancellária a felhívást. Utal ebben arra a körülményre, hogy a városok kebelében is sok

kiváló nemes család tartózkodik; ezek fiainak is meg kívánja adni a királynő az alkalmat, hogy az udvar körében magukat kiművelhessék. Elvárja, hogy a különben vagyonos városok is meghozzák áldozatukat az uralkodó ház és a haza méltóságának emelésére.¹⁾

A szab. kir. városok nem is késlekedtek a közérdekű célra mielőbb megtenni ajánlataikat, noha a sanyarú viszonyokra hivatkozva, ők is mentetegetőzni kénytelenek.

Ajánlatuk jegyzéke ím ez:

Debreczen	1000	frt
Hét bányaváros	900	« ²⁾
Buda	500	«
Kassa	500	«
Pozsony	500	«
Győr	420	« (100 körmőczi arany)
Sopron	400	«
Pest	240	«
Székesfehérvár	210	«
Esztergom	200	«
Komárom	200	«
Nagy-Szombat	200	«
Újvidék	200	«
Kézsmárk	150	«
Kőszeg	150	«
Szathmár-Németi	123	« 43 kr
Szeged	120	«
Lőcse	100	«
Modor	100	«
Nagy-Bánya	100	«
Szakolecza	100	«
Zombor	100	«
Breznóbánya	63	« (15 körmőczi arany)
Bártfa	60	«

¹⁾ Orsz. Ltár. Conc. exp. canc. 1760 ápr. 188. sz.

²⁾ És pedig: Körmőczbánya ... 250 «
 Selmeczbánya ... 250 «
 Besztercebánya ... 150 «
 Bakabánya ... 62 « 30 kr
 Újbánya ... 62 « 30 «
 Bélabánya ... 62 « 30 «
 Libetbánya ... 62 « 30 «

Eperjes	---	---	---	---	60	frt	
Korpona	---	---	---	---	60	"	
Bazin	---	---	---	---	50	" 24 kr	
Szent-György	---	---	---	---	50	" 24 kr	
Kis-Marton	---	---	---	---	50	"	
Szeben	---	---	---	---	50	"	
Trencsén	---	---	---	---	50	"	
Ruszt	---	---	---	---	25	"	
Összesen tehát						6972	frt 31 kr.

*

Erdélyországról az eddigiek folyamán következetesen hallgattunk. Tettük pedig ezt szánt szándékkal, mert Erdélyt, mint Magyarországtól elkülönített nagyfejedelemséget külön, önálló udv. kancellária és főkormányshék (gubernium) igazgatta s külön országgyűlései hozták törvényeit. Megeshetett volna tehát, hogy a magyarnak nevezett testörségben a Királyhágón túli részek nem lettek volna képviselve.

Csakhogy a testörség utáni óhaj Erdélyben is általános volt, sőt, ha lehet mondani, még általánosabb, mert ott aránylag több család találkozott, a melynek fiai vágyva vágytak a bécsi udvar finom műveltségű körébe juthatni.

Úgy látszik mégis, hogy a testörség szervezői nem gondoltak mindjárt Erdélyre. Legalább azt kell következtetnünk abból, hogy míg a magyar vármegyék márcz. 1-én már értesültek a legfelsőbb elhatározásról, addig az erdélyi főkormányshékhez csak jul. 1-ről kelteve érkezett az eredeti királyi leirat.¹⁾ Mindazáltal a kormánytanácsban már korábban elhatározott Erdélynek a részesedése. Nevezetesen máj. 6-án értesíti az erdélyi udv. kancellár, gr. Bethlen, a főkormányshéket, hogy a királynő elhatározta a magyar nemes testörség felállítását, melynek költségeiből Erdélyre 20,000 frt esik. Ennek fejében az országból 20 fő- és köznemes ifjú fog fölvetetni. A királynő szerfelett sürgeti a dolgot, a gubernium legyen hát rajra, hogy a kívánt összeg mielőbb együtt legyen.²⁾

A főkormányshék szakasztott úgy próbálkozott meg eljárni,

¹⁾ Orsz. Ltár. 1760. évi 1021. gub. sz.

²⁾ 209/1760. erd. canc. sz. — 1021/1760. gub. sz.

mint a magyarországi helytartótanács. Önkéntes ajánlatok tételére szólította fel a vármegyéket, székeket és a szász nemzetet. Tetszésükre bízta a mód és alap megválasztását, a melyből ajánlataikat fedezzék s csak mellékesen mutatott rá egy új adóalapra, a melyet jobb hiányában igénybe vehetnek. Azt javasolta t. i., hogy a szerződéses szolgálók és szolgák évi bérének minden forintjától egy garast szedjenek be; esetleg a 13 kros házi alaphoz (fundus domesticus) is hozzá nyúlhatnak.

A mi azonban Magyarországon sikeresnek bizonyult, az Erdélyben nem vált be. Erdély soha se volt oly vagyonos, mint az anyaország; most meg ugyan szánalmas állapotban sínlett. Az egybe hívott közgyűléseken örvendezve fogadták a királyi elhatározást, de mikor eszükbe jött, hogy ezzel is növekszik a közteher, kedvük keserűséggé változott.

Az intéző uraknak valósággal főtt a fejük bele: honnan teremtsenek pénzt. Az általános vélemény az volt, hogy a testőrség országos érdek, ennél fogva országgyűlésen kellene intézkedni felállításáról.

A gubernium javasolta pénzforrást csak Udvarhely és Maros-zék, Fejér, Hunyad és Közép-Szolnok vármegyék fogadták el, de nem minden kifogás nélkül. A határszéli megyéknek, pl. Zárandnak az volt az ellenvetése, hogy a cselédek ennek következtében a szomszéd országba mennek át, a hol ilyen adó nem terheli őket. A nemesség különben is alig tart szerződéses cselédséget, hanem jobbágyaival szolgáltatja magát. Volt még egy másik ok is, a mi miatt irtóztak e módot igénybe venni. Észre vették ugyanis, hogy ez voltaképen a nemesség megadóztatása, ha nem közvetlenül is, de közvetve. A béres cseléd t. i. látván, hogy fizetéséből bizonyos hányad levonatik, a következő szegődéskor annyival magasabb bért fog követelni, vagy pedig kiköti, hogy a levonást a gazda saját zsebéből fizesse. Tehát így is, úgy is a nemes embert fogja terhelni. Ennek még a gondolatára is összereztek a nagy jó urak. A világ végét érezték közelegni. «Hogyha édes eleink fegyvert kötöttek és véreket is ontották, hogy minket a nemtelen adózástól megmentsenek, hogy cselekednők mi, hogy mint nemtelen maradékok azért, hogy successive husz-husz ifjaink fegyverben öltöztessenek . . magunkat, őket is egyetlen egy nemesi prærogatívánkból

kiforgassuk?» — így keseregnek Aranyos szék nemes Karai és Rendei.¹⁾

S ez a kesergő hang nem az egyedüli; bűnak ereszkednek csaknem valamennyien. Küküllő vármegye érvelése sem utolsó a garasos adó ellen, a mely «reánk háramlanék és consequenter édes eleinktől ennyi seculumoktól fogva véres verejtékkel számunkra megőrzött nemesi szabadságunk megrontatnék; erre is magunkat nem ajánlhattuk, erős hittel viseltetvén ez aránt, hogy maga ő felsége is . . . meg nem engedné, hogy ez eleinkről reánk szállott egyetlen egy drága kincsünket, e bátor, dicsőséges és hasznos, mindazonáltal ugyancsak édes eleinknek drága vérekkel festett kincsünket profundáljuk.»²⁾

A házi alaphoz csak Fogaras és Belső-Szolnok nyúlnak, a többiek nem nyúlhatnak, mert nincs benne egy árva garas se. Határozott összeget Kolos (1200 rft), Doboka (800 rft), Háromszék (200 arany) és a szász nemzet egyeteme (5000 rft) ajánlanak; a többiek a legkülönösebb adónemeken törik a fejüket. Kraszna a gazdasági só mázsája után szedetne illetéket; Közép- és Belső-Szolnok a dohányzókat szeretné megadóztatni, Maros- és Csik-Gyergyó-Kászon székek a szülei háznál tétlenül heverő fiukra és lányokra vetne ki fejadót; Belső-Szolnok még azt is javasolja, hogy azok az adózók, a kik a constitütió által meghatározott 50 verébféjet be nem szolgáltatják 25 dénárral bírságotlattanak s az ebből, valamint az út és hídjavítások elhanyagolásából befolyó büntetés-pénz fordíttassék a testőrség felállítására.

A sok tanácskozás közben haladt az idő s nőtt a főkormány-szék türelmetlensége. Nem csak türelmetlensége, hanem bosszankodása a vármegyék jelentései felett, melyeknek az volt a refrainje, hogy nincs pénz! Pedig tétovázásnak nem volt helye, gyorsan kellett cselekedni, mert az ország becsülete forgott koczán.

S a gubernium határozott is gyorsan, erélyesen. Jún. 28-ki ülésében kimondotta, hogy miután a törvényhatóságok igen kése-delmesek, maga a főkormány-szék repartálja köztük s rójja ki rájuk a 20,000 frtot; maga jelöli ki a fedezeti alapot és pedig a házi

¹⁾ 1760. évi 909. gub. sz.

²⁾ U. o.

alapot. Minden 1000 frtra esik egy ifjú, ha tehát több törvényhatóság együttvéve adja össze az ezer frtot, azok az ajánlás jogát is együttesen s közösen gyakorolják. Az ekként kivetett összeget minden törvényhatóság késedelem, kifogás és akadékoskodás nélkül júl. 12-ikére multhatatlanul fizesse be a provincialis kasszába.

A kirovás következő arányban eszközöltetett:

Fejér vármegye	---	---	---	---	2000	frt	
Küküllő	«	---	---	---	1000	«	
Torda	«	---	---	---	1000	«	
Kolos	«	---	---	---	1000	«	
Doboka	«	---	---	---	1000	«	
Belső-Szolnok	---	---	---	---	1000	«	
Hunyad vármegye	---	---	---	---	1000	«	
Közép-Szolnok	«	---	---	---	670	} 1000	
Kraszna	«	---	---	---	330		
Zaránd	«	---	---	---	420	} 1000	
Kővár kerület	---	---	---	---	350		
Kolozsvár város	---	---	---	---	146		
Abrudbánya	«	---	---	---	38		
Vajda-Hunyad	«	---	---	---	15		
Hátszeg	«	---	---	---	13	} 1000	
Udvarhelyszék	---	---	---	---	1000		
Három	«	---	---	---	760	} 1000	
Aranyos	«	---	---	---	240		
Maros	«	---	---	---	520	} 1000	
Csik	«	---	---	---	480		
A szász nemzet	---	---	---	---	6000	«	
Fogaras vidéke taksások	---	---	---	---	600	} 1000	
Maros-Vásárhely	«	---	---	---	80		
Vízakna	«	---	---	---	70		
Károly-Fehérvár	«	---	---	---	55		
Kézdi-Vásárhely	«	---	---	---	25		
Illyefalva	«	---	---	---	14		
Udvarhely	«	---	---	---	10		
Sepsi-Szt.-György	«	---	---	---	14		
Bereczk	«	---	---	---	16		
Csikszereda	«	---	---	---	6		
Szamos-Újvár	«	---	---	---	50		
Erzébetváros	«	---	---	---	40		
Oláhfalu	«	---	---	---	20		
Összesen						20,000	frt.

A főkormányshék erélyes beavatkozása meglepte, megrémítette a törvényhatóságokat; az ellenvetést nem tűrő rendelet nagyobb erőfeszítésre sarkalta őket. A kirótt pénzt siettek bárhonnán is előteremteni; a legnagyobb rész idejekorán be is szolgáltatta s csak egy-kettő rimáncodott, hogy addig míg a több időt igénylő behajtás eszközöltetik, előlegezze a kerületi pénztár; sietni fog köszönettel megtéríteni. Csupán Küküllő vármegye makacskodott. Ismételte, hogy nem képes fizetni, mert nem talál forrást, a melyből merithetne; a nép nem bír meg újabb adókiivetést, már is fenyegetőleg zugolódik. Neki a testőrség nem kell, hiszen ifjú sincs kebelében, a kit ajánlhatna a fölvételre! No csak ez kellett az anélkül is ingerült gubernátornak, gr. Kemény Lászlónak. Nyomban megadta a feleletet a főispánnak, de úgy, hogy a vármegye is érthetett róla. Kemény szavakkal rójja meg a vármegyét, hogy «ily nagy momentumu dologban, melyben egész hazánk becsülete forog, oly manifeste magát opponálja. Ennek valójában egyéb oka nincsen, hanem a kegyelmed minden autoritas nélkül való directiója, vagy az ebből emergálható kedvetlen consequentiáknak által nem látása.»¹⁾ Gr. Kornis Ferencz főispán aligha vette szívesen ezt a «hivatalos orrot» s bizonyosan volt szeme, hogy a «consequentiákat által lássa».

Ilyen erőszakos, mondhatnók megfélemlítő eljárással sikerült Erdélyben a gárda-alapot kierőszakolni. A szegény nép zúgott és izzadta a pénzt, úgy hogy a provincialis kassza főnökének, Baussen Sámuelnek, jelentése szerint sept. 22-én már csak 2886 frt 43¹/₂ kr. volt befizetetlen, ebből is 1000 frt Kolos vármegyét terhelte.²⁾

*

A lelkesedés, a gyorsaság, melylyel a vármegyék és városok a királynő kívánságának eleget tettek, meglepte a kir. udvart. Az uralkodónak jól esett tapasztalnia, hogy a nemzet áldozatkészisége vetett bizalmában ismételten nem csalódott.

A törvényhatóságok lelkes feliratai hasonló lelkesedésre han-

¹⁾ 1760. évi 1078. gub. sz.

²⁾ 1760. évi 1393. gub. sz.

golták a királynőt is. Minden egyes magyarországi vármegyéhez külön köszönő levelet intéz, melyben a legnagyobb elismeréssel adózik áldozatkészségének s áradozó szavakban biztosítja további kegyelméről. Félre nem érhetőleg ígéri, hogy az ország alkotmányát, törvényeit tiszteletben tartja, annak megszilárdításán, bővítésén állhatatosan munkáland. «Semper quidem — írja 1760 ápr. 20-án Somogy vármegyéhez — inter curas præcipuas ea nobis fuit, ut Hungaria nostra non solum legibus suis, atque prærogativis salvis ac integris frueretur, sed ut his quoque ea, quæ ad publicam ejus felicitatem augendam facere videbantur cumulate adjiceramus, deinceps vero istud ipsum majore sollicitudine curabimus opereque ipso ostendemus, quantam a nobis hac vestra alacritate gratiam iniveritis.»¹⁾

Jellemző a Szatmár vármegyéhez máj. 5-én intézett köszönő levél következő része: «Fidem habete, non aliud ardentè magis desideramus, quam ut quamprimum orbi contestari possimus, quam nobis Hungaria cordi; in eum unice scopum regias nostras curas versas credite, certissimumque habete, nunquam passuros, ut quidpiam de iis legibus immunitatibusque, quibus ad hanc diem Hungaria stetit, detrahatur, quin in dies adlaborabimus, ut regnum, tot nominibus de nobis insigniter meritum, ad summum felicitatis apicem attollatur.»²⁾

Dr. ILLÉSSY JÁNOS.

¹⁾ Conc. exp. canc. 1760 ápr. 102. sz.

²⁾ «Higyjétek el: semmit sem óhajtunk inkább, mint hogy minél előbb ország-világ szerte bebizonyíthassuk, mennyire kedves nekünk Magyarország; higyjétek el s vegyétek bizonyosra, hogy királyi gondjaink egyedül arra a célra irányozvák, hogy sohasem fogjuk túrni, miszerint azokból a törvényekből és kiváltságokból, melyekkel Magyarország e napig élt, bármi is elvonassék; ellenkezőleg naponként azon fogunk fáradozni, hogy az éretünk oly sok kiváló érdemet szerzett ország a boldogság legmagasabb fokára emeltessék.» — Conc. exp. canc. 1760 május 28. sz.